

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJE ŚWIATA

KONSTYTUCJA

Księstwa Andory

CONSTITUCIÓ DEL
PRINCIPAT D'ANDORRA

Tłumaczenie z języka katalońskiego

Mariusz Bobiński

Wstęp

Marek Zubik

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2014

Seria: Konstytucje Świata

Konstytucja Księstwa Andory

Weryfikacja naukowa: **Marek Zubik**
Weryfikacja tłumaczenia: **Tatiana Chauvin**
Redakcja: **Katarzyna Gralak**
Projekt graficzny: **Darek Kondefefer**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2014

Biblioteka Sejmowa
ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa
e-mail: parlib@sejm.gov.pl

Druk: AKCYDENS S.J.

ISBN: 978-83-7666-348-7

Spis treści

<i>Wstęp</i> Marek Zubik	7
--------------------------------	---

Konstytucja Księstwa Andory z 1993 r.

Preambuła	81
Tytuł I. O suwerenności Andory	83
Tytuł II. O prawach i wolnościach	87
Rozdział I. Zasady Ogólne	87
Rozdział II. O obywatelstwie andorskim	87
Rozdział III. O prawach podstawowych jednostki i wolnościach publicznych	88
Rozdział IV. O prawach politycznych Andorczyków	92
Rozdział V. O prawach i zasadach ekonomicznych, społecznych i kulturalnych	93
Rozdział VI. O obowiązkach Andorczyków i cudzoziemców	95
Rozdział VII. O gwarancjach praw i wolności	95
Tytuł III. O Współksiężętach	99
Tytuł IV. O Radzie Generalnej	105
Rozdział I. O organizacji Rady Generalnej	105
Rozdział II. O procedurze ustawodawczej	108
Rozdział III. O umowach międzynarodowych	110
Rozdział IV. O stosunkach między Radą Generalną a Rządem	112
Tytuł V. O Rządzie	115
Tytuł VI. O organizacji samorządu	119
Tytuł VII. O wymiarze sprawiedliwości	123
Tytuł VIII. O Trybunale Konstytucyjnym	129
Tytuł IX. O zmianie Konstytucji	135

<i>Wybrana literatura</i>	140
---------------------------------	-----

KONSTYTUCJA KSIĘSTWA ANDORY

z dnia 14 marca 1993 r.

Przyjęta przez Radę Generalną dnia 2 lutego 1993 r.

Zatwierdzona w referendum konstytucyjnym

w dniu 14 marca 1993 r.

Podpisana przez Prezydenta Republiki Francuskiej – François Mitterranda, Biskupa Urgell – Joana Martíego Alanisa oraz Przewodniczącego Rady Generalnej – Jordiego Farràsa Fornégo dnia 28 kwietnia 1993 r. Weszła w życie dnia 4 maja 1993 r.

Publikowany tekst konstytucji jest zgodny ze stanem prawnym na dzień 1 sierpnia 2014 r. Od dnia uchwalenia Konstytucji do dnia niniejszej publikacji nie wprowadzono do niej żadnych zmian.

CONSTITUCIÓ DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

Nota od tłumacza

Oryginalny tekst Konstytucji Księstwa Andory został sporządzony w języku katalońskim i w takiej wersji językowej został oficjalnie ogłoszony. W urzędowych serwisach internetowych organów publicznych Andory udostępniane są także nieoficjalne przekłady Konstytucji na inne języki. Istnieją też różne wersje tych przekładów. Tłumaczenia na język francuski zawierają szereg rozbieżności redakcyjnych i terminologicznych względem wersji autentycznej. Niekiedy zawierają wręcz całe fragmenty, których brak w tekście katalońskim.

Przekład niniejszej Konstytucji na język polski został dokonany na podstawie tekstu katalońskiego, ogłoszonego w Biuletynie Urzędowym Księstwa Andory. W przekładzie wyraźnie zaznaczono w przypisach miejsca, w których treść nieoficjalnych tłumaczeń na język francuski różni się od tekstu autentycznego.

W tłumaczeniu posłużono się polską siatką pojęciową współczesnego języka prawa konstytucyjnego. Ponadto dla utrzymania oryginalnego sensu i trafnego oddania znaczeń tekstu autentycznego, konieczne było niekiedy użycie pojęć, które choć dokładnie odzwierciedlają znane w Polsce konstrukcje i mechanizmy prawne, to nie zawsze mogą stanowić wierne tłumaczenie oryginału. W takich sytuacjach dla porównania przywołano w przypisie oryginalne brzmienie tekstu.

PREAMBUŁA

PREAMBUŁA

Lud¹ andorski, w pełni wolny i niepodległy, realizując swą własną suwerenność,

Świadomy konieczności przystosowania struktury organizacyjnej Andory do nowej sytuacji wynikającej z przemian w jej otoczeniu geograficznym, historycznym i społeczno-kulturowym, a także konieczności uporządkowania stosunków, które w tych nowych ramach prawnych utrzymywać będą między sobą organy wywodzące się z Pariagiów²,

Przekonany o potrzebie zapewnienia sobie wszystkich mechanizmów służących zagwarantowaniu bezpieczeństwa prawnego w korzystaniu przez jednostki z praw podstawowych, które, choć od zawsze obecne i respektowane w społeczeństwie andorskim, nie znajdowały wystarczającej ochrony prawnej,

Zdecydowany pozostać wierny promowaniu wartości, takich jak wolność, sprawiedliwość, demokracja i postęp społeczny oraz utrzymywać i wzmacniać harmonijne stosunki Andory z resztą świata, a zwłaszcza z krajami sąsiednimi, przyjmując jako zasadę wzajemny szacunek, współistnienie i pokój,

Mając wolę wnoszenia wkładu we współpracę i wysiłki na rzecz wszystkich wspólnych spraw ludzkości, zwłaszcza w celu zachowania integralności Ziemi oraz zapewnienia odpowiedniego środowiska do życia przyszłym pokoleniom,

Pragnąc, aby dewiza „virtus unita fortior”³, która przez ponad siedemset lat historii Andory przyświecała jej pokojowej drodze, pozostawała w pełni obowiązującą zasadą i zawsze kierowała działaniem Andorczyków,

Suwerennie przyjmuje niniejszą Konstytucję.

¹ W oryg. „poble” (katal.).

² Umowy z XIII wieku regulujące spory dotyczące sprawowania władzy feudalnej w Dolinach Andory – przyp. tłum.

³ „Zjednoczona cnota jest silniejsza” (łac.).

O SUWERENNOŚCI ANDORY

Tytuł I

O SUWERENNOŚCI ANDORY

Artykuł 1

1. Andora jest państwem niepodległym, praworządnym, demokratycznym i socjalnym. Jej oficjalna nazwa brzmi Księstwo Andory⁴.
2. Konstytucja proklamuje, że w swoich działaniach Państwo andorskie przestrzega i wspiera zasady wolności, równości, sprawiedliwości, tolerancji, ochrony praw człowieka⁵ oraz godności osoby ludzkiej⁶.
3. Władza zwierzchnia⁷ należy do ludu andorskiego, który sprawuje ją poprzez różne formy uczestnictwa⁸ oraz poprzez organy ustanowione przez niniejszą Konstytucję.
4. Ustrój polityczny Andory to Współksięstwo parlamentarne⁹.
5. Andora składa się z parafii¹⁰ Canillo, Encamp, Ordino, La Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria oraz Escaldes-Engordany.

Artykuł 2

1. Językiem urzędowym państwa jest język kataloński.
2. Hymn narodowy¹¹, flaga i herb Andory zostały ustalone na mocy tradycji.
3. Stolicą państwa jest Andorra la Vella¹².

⁴ W oryg. „Principat d'Andorra” (katal.).

⁵ W oryg. „drets humans” (katal.).

⁶ W oryg. „dignitat de la persona” (katal.).

⁷ W oryg. „sobirania” (katal.).

⁸ W oryg. „per mitjà de les diferents classes de participació” (katal.).

⁹ W oryg. „Coprincipat parlamentari” (katal.).

¹⁰ W oryg. „parròquia” (katal.), „paroisse” (fr.); tradycyjna jednostka podziału terytorialnego w Andorze – przyp. tłum.

¹¹ W oryg. „L'himne nacional” (katal.).

¹² Por. „Andorre-la-Vicille” (fr.).

Artykuł 3

1. Niniejsza Konstytucja, która jest najwyższym prawem, wiąże wszystkie władze publiczne oraz obywateli.
2. Konstytucja zapewnia przestrzeganie zasad legalizmu, hierarchiczności i jawności norm prawnych, niedziałania wstecz przepisów ograniczających prawa jednostki, mających niekorzystny skutek lub ustanawiających surowszą karę, a także bezpieczeństwa prawnego, odpowiedzialności władz publicznych oraz zakazu arbitralnego traktowania.
3. Andora uznaje powszechnie przyjęte zasady prawa międzynarodowego publicznego.
4. Umowy i porozumienia międzynarodowe należą do andorskiego porządku prawnego od chwili ich publikacji w Biuletynie Urzędowym Księstwa Andory¹³ i nie mogą być zmienione lub uchylone przez ustawę.

¹³ W oryg. „Butlletí Oficial del Principat d’Andorra” (katal.).

O PRAWACH I WOLNOŚCIACH

O PRAWACH I WOLNOŚCIACH

Tytuł II

O PRAWACH I WOLNOŚCIACH

Rozdział I

ZASADY OGÓLNE

Artykuł 4

Konstytucja uznaje nienaruszalność godności ludzkiej i w konsekwencji gwarantuje niezbywalne i nieprzemijalne¹⁴ prawa jednostki, które stanowią fundament porządku politycznego, pokoju społecznego i sprawiedliwości.

Artykuł 5

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stanowi część porządku prawnego Andory.

Artykuł 6

1. Wszystkie osoby¹⁵ są równe wobec prawa. Nikt nie może być dyskryminowany z powodu urodzenia, rasy, płci, pochodzenia, religii, poglądów lub jakiegokolwiek innej cechy osobistej bądź społecznej.
2. Do władz publicznych należy tworzenie takich warunków, aby równość i wolność jednostek mogły być faktycznie realizowane i egzekwowane.

Rozdział II

O OBYWATELSTWIE ANDORSKIM

Artykuł 7

1. Obywatelstwo andorskie, a także wiążące się z tym skutki prawne, nabywa się, posiada się i traci się zgodnie z przepisami ustawy organicznej¹⁶.

¹⁴ W oryg. „imprescriptibles” (katal.).

¹⁵ W oryg. „persones” (katal.); por. „personnes” (fr.).

¹⁶ W oryg. „llei qualificada” (katal.); ustawa, która do przyjęcia wymaga bezwzględnej większości głosów członków Rady Generalnej. Trybem uchwalania przypomina ustawę

2. Nabycie lub zachowanie obywatelstwa innego niż obywatelstwo andorskie powoduje utratę tego ostatniego na warunkach i w terminie określonym w ustawie.

Rozdział III

O PRAWACH PODSTAWOWYCH JEDNOSTKI I WOLNOŚCIACH PUBLICZNYCH

Artykuł 8

1. Konstytucja uznaje prawo do życia oraz w pełni je chroni w różnych jego fazach.
2. Każda osoba ma prawo do integralności fizycznej i moralnej. Nikt nie może być poddany torturom, ani karany lub traktowany okrutnie, niehumanitarnie bądź poniżająco.
3. Kara śmierci jest zabroniona.

Artykuł 9

1. Każda osoba ma prawo do wolności i bezpieczeństwa, i może być tych praw pozbawiona tylko w przypadkach i zgodnie z procedurami określonymi w niniejszej Konstytucji oraz w ustawie.
2. Okres zatrzymania nie może przekraczać okresu niezbędnego dla potrzeb śledztwa i w żadnym przypadku nie może być dłuższy niż czterdzieści osiem godzin, po upływie których zatrzymany zostaje przekazany do dyspozycji organu władzy sądowniczej¹⁷.
3. Ustawa określa procedury umożliwiające każdemu zatrzymanemu zwrócić się do sądu w celu ustalenia legalności zatrzymania, jak również procedurę umożliwiającą każdej osobie pozbawionej wolności przywrócić jej praw podstawowych¹⁸.

organiczną we Francji („loi organique”). Ustawy te znajdują zastosowanie w takich materiach jak organizacja wymiaru sprawiedliwości, system wyborczy, kompetencje comuns, obywatelstwo, czy stany wyjątkowe. Por. P. Osóbka, *Współczesny system polityczny Księstwa Andory*, Opole-Toruń 2003–2006, s. 85.

¹⁷ W oryg. „autoritat judicial” (katal.).

¹⁸ W wersji francuskiej brak podziału tego przepisu na dwa zdania – przyp. tłum.

4. Nikt nie może ponosić odpowiedzialności karnej lub administracyjnej za działanie lub zaniechanie, które w momencie dokonania nie stanowiło przestępstwa¹⁹, wykroczenia²⁰ lub naruszenia przepisów administracyjnych²¹.

Artykuł 10

1. Każda osoba ma prawo do sądu, do uzyskania rozstrzygnięcia na podstawie prawa oraz do sprawiedliwego procesu przed bezstronnym sądem uprzednio utworzonym na podstawie ustawy.
2. Każdemu zapewnia się prawo do obrony i do pomocy adwokata, prawo do procesu zakończonego w rozsądnym terminie²², do domniemania niewinności, do bycia poinformowanym o postawieniu zarzutów, do nieprzyznania się do winy, do nieskładania oświadczeń przeciwko sobie, a w postępowaniu karnym do skorzystania z środków odwoławczych.
3. W celu zagwarantowania zasady równości, ustawa przewiduje przypadki, w których dostęp do wymiaru sprawiedliwości jest bezpłatny.

Artykuł 11

1. Konstytucja zapewnia wolność przekonań, wolność religijną i swobodę kultu. Nikt nie może być zmuszany do ujawniania lub uzewnętrzniania swoich przekonań, swojej religii lub swoich wierzeń.
2. Wolność uzewnętrzniania własnej religii lub wierzeń podlega wyłącznie ograniczeniom ustanowionym w ustawie, niezbędnym dla ochrony bezpieczeństwa, porządku, zdrowia i moralności publicznej lub podstawowych praw i wolności innych osób.
3. Konstytucja gwarantuje Kościołowi katolickiemu swobodę i jawność działalności oraz zachowanie jego szczególnej współpracy z Państwem zgodnie z andorską tradycją. Konstytucja

¹⁹ W oryg. „delicte” (katal.).

²⁰ W oryg. „falta” (katal.).

²¹ W oryg. „infracció administrativa” (katal.).

²² W oryg. „durada raonable” (katal.).

przyznaje podmiotom Kościoła katolickiego, które w świetle jego norm mają osobowość prawną, pełnię zdolności prawnej w obrębie ogólnego porządku andorskiego²³.

Artykuł 12

Uznaje się wolność słowa, komunikowania się i informacji. Ustawa reguluje także prawo do odpowiedzi, do sprostowania oraz do ochrony tajemnicy zawodowej. Cenzura prewencyjna²⁴ lub jakakolwiek inna metoda kontroli poglądów²⁵ ze strony władz publicznych są zakazane.

Artykuł 13

1. Ustawa reguluje status cywilny osób oraz formy zawarcia małżeństwa. Uznaje się skutki cywilne małżeństwa kanonicznego.
2. Do władz publicznych należy promowanie polityki ochrony rodziny, jako podstawowej komórki społecznej²⁶.
3. Małżonkowie mają te same prawa i te same obowiązki. Dzieci są równe w prawach niezależnie od pochodzenia.

Artykuł 14

Gwarantuje się prawo do prywatności, czci i wizerunku. Każdy ma prawo do ustawowej ochrony przed bezprawnym wtargnięciem w jego życie prywatne i rodzinne.

Artykuł 15

Gwarantuje się nienaruszalność mieszkania. Nikt nie może do niego wejść bez zgody zainteresowanego lub bez nakazu sądowego, chyba że w celu ujęcia sprawcy na gorącym uczynku przestępstwa²⁷. Zapewnia się także tajemnicę komunikowania się, która może być naruszona wyłącznie na podstawie uzasadnionego nakazu sądowego.

²³ W oryg. „ordenament general andorrà” (katal.).

²⁴ W oryg. „censura prèvia” (katal.).

²⁵ W oryg. „control ideològic” (katal.).

²⁶ W oryg. „element basic de la societat” (katal.).

²⁷ W oryg. „cas de delictes flagrant” (katal.).

Artykuł 16

Uznaje się prawo do zgromadzeń i pokojowych manifestacji organizowanych w celach zgodnych z prawem. Korzystanie z prawa do manifestacji wymaga uprzedniego poinformowania władz i nie może naruszać swobody poruszania się osób i przemieszczania rzeczy.

Artykuł 17

Uznaje się prawo do tworzenia stowarzyszeń w celach zgodnych z prawem. Na podstawie ustawy i w celach zapewnienia jawności tworzy się Rejestr stowarzyszeń.

Artykuł 18

Uznaje się prawo do tworzenia i funkcjonowania organizacji pracodawców, organizacji zawodowych i związkowych. Bez szkody dla ich więzi z organizacjami międzynarodowymi, winny one mieć charakter andorski, działać na zasadzie autonomii bez jakiegokolwiek podporządkowania strukturom zagranicznym oraz funkcjonować demokratycznie.

Artykuł 19

Pracownicy i pracodawcy mają prawo bronić swoich interesów gospodarczych i społecznych. Ustawa określa warunki korzystania z tego prawa zapewniając świadczenie niezbędnych usług społeczeństwu²⁸.

Artykuł 20

1. Każda osoba ma prawo do edukacji, która winna mieć na celu godność i pełen rozwój osoby ludzkiej przez wzmocnienie szacunku dla wolności i praw podstawowych.
2. Uznaje się swobodę nauczania i tworzenia ośrodków nauczania.
3. Rodzice mają prawo wyboru typu edukacji, którą będą pobierać ich dzieci. Podobnie, mają prawo zapewnienia edukacji moralnej lub religijnej swoim dzieciom, zgodnej z ich własnymi przekonaniami.

²⁸ W oryg. „comunitat” (katal.).

Artykuł 21

1. Każdy ma prawo do swobodnego poruszania się po terytorium państwa oraz do opuszczania go i powrotu na nie na warunkach przewidzianych w ustawach²⁹.
2. Obywatele Andory i cudzoziemcy legalnie przebywający w Andorze mają prawo do swobodnego wyboru miejsca zamieszkania na terytorium Księstwa.

Artykuł 22

Nieodnowienie zezwolenia na pobyt lub wydalenie cudzoziemca legalnie przebywającego w Andorze jest możliwe tylko z powodów i na warunkach przewidzianych w ustawie i po uzyskaniu ostatecznego orzeczenia sądu, gdy zainteresowana osoba skorzystała z prawa odwołania się do sądu.

Artykuł 23

Każdy bezpośrednio zainteresowany ma prawo składać petycje do organów władzy publicznej w formie i ze skutkami przewidzianymi w ustawie.

Rozdział IV

O PRAWACH POLITYCZNYCH ANDORCZYKÓW

Artykuł 24

Wszyscy pełnoletni Andorczyki, posiadający pełnię praw, mają prawa wyborcze.

Artykuł 25

Wszyscy Andorczyki mają prawo do równego dostępu do funkcji i stanowisk publicznych zgodnie z przepisami zawartymi w ustawach. Sprawowanie stanowisk publicznych zastrzeżone jest dla Andorczyków z wyjątkiem przypadków przewidzianych w niniejszej Konstytucji lub w umowach międzynarodowych.

²⁹ Por. „[...] ainsi que de sortir du pays et d'y rentrer, dans les conditions prévus par la loi” (fr.).

Artykuł 26

Andorczycy mają prawo swobodnego tworzenia partii politycznych. Ich funkcjonowanie i organizacja winny być demokratyczne, a ich działalność zgodna z ustawą. Zawieszenie ich działalności oraz rozwiązywanie należy wyłącznie do właściwości sądu.

Rozdział V

O PRAWACH I ZASADACH EKONOMICZNYCH, SPOŁECZNYCH I KULTURALNYCH

Artykuł 27

1. Uznaje się prawo do własności prywatnej i spadku z wyjątkiem ograniczeń, które wynikają ze społecznej funkcji własności.
2. Nikt nie może być pozbawiony majątku lub praw, chyba że ze względu na interes publiczny, za słusznym odszkodowaniem i na warunkach określonych w ustawie.

Artykuł 28

Uznaje się wolność działalności gospodarczej prowadzonej w ramach gospodarki rynkowej i w zgodzie z ustawami.

Artykuł 29

Każdy ma prawo do pracy, awansu społecznego³⁰ poprzez pracę, do wynagrodzenia wystarczającego na zapewnienie pracownikowi i jego rodzinie warunków egzystencji odpowiadających godności ludzkiej. Każdy ma także prawo do racjonalnego ustalenia dziennej normy czasu pracy, do cotygodniowego odpoczynku i do płatnych urlopów wypoczynkowych.

Artykuł 30

Uznaje się prawo do ochrony zdrowia oraz prawo do świadczeń społecznych odpowiadających innym potrzebom. W tym celu Państwo zapewnia istnienie systemu ubezpieczeń społecznych.

³⁰ W oryg. „promoció” (katal.), por. „promotion sociale” (fr.).

Artykuł 31

Państwo jest obowiązane do czuwania nad racjonalnym wykorzystaniem gruntów i wszelkich zasobów naturalnych w celu zapewnienia każdemu godnych warunków życia, a także do odtworzenia i utrzymania dla przyszłych pokoleń racjonalnej równowagi ekologicznej³¹ atmosfery, wody i ziemi oraz do ochrony endemicznej flory i fauny.

Artykuł 32

Państwo może ingerować w organizowanie systemu ekonomicznego, handlowego, pracowniczego i finansowego w celu sprzyjania zrównoważonemu rozwojowi społeczeństwa w ramach gospodarki rynkowej oraz powszechnemu dobrobytowi.

Artykuł 33

Władze publiczne są zobowiązane do kształtowania warunków niezbędnych do umożliwienia każdemu zaspokojenia godnych warunków mieszkaniowych.

Artykuł 34

Państwo zapewnia zachowanie, rozwój i upowszechnianie dziedzictwa historycznego, kulturalnego i artystycznego Andory³².

Artykuł 35

Prawa konsumentów i użytkowników są zagwarantowane przez ustawę oraz chronione przez władze publiczne.

Artykuł 36

Państwo może tworzyć społeczne środki przekazu. Ustawa, z poszanowaniem zasady partycypacji i pluralizmu, określa ich organizację i sprawowanie nad nimi kontroli przez Radę Generalną³³.

³¹ W oryg. „equilibri ecològic racional” (katal.).

³² W wersji francuskiej przepis kończy się słowami: „[...] ainsi que l'accès à celui-ci”.

³³ W oryg. „Consell General” (katal.).

Rozdział VI

O OBOWIĄZKACH ANDORCZYKÓW I CUDZOZIEMCÓW

Artykuł 37

Każda osoba fizyczna i prawna uczestniczy w ponoszeniu wydatków publicznych odpowiednio do swych możliwości, za pośrednictwem sprawiedliwego systemu podatkowego, ustanowionego w ustawie i opartego na zasadach powszechności i sprawiedliwego rozdziału ciężarów podatkowych.

Artykuł 38

Państwo może utworzyć na podstawie ustawy służby obywatelskie dla potrzeb interesu publicznego.

Rozdział VII

O GWARANCJACH PRAW I WOLNOŚCI

Artykuł 39

1. Prawa i wolności uznane w Rozdziale III i IV niniejszego Tytułu wiążą władze publiczne i stosują się bezpośrednio. Ich treść nie może być ograniczona w ustawie, a ich ochronę zapewniają sądy.
2. Cudzoziemcy przebywający legalnie w Andorze mogą swobodnie korzystać z praw i wolności uznanych w Rozdziale III niniejszego Tytułu.
3. Prawa uznane w Rozdziale V niniejszego Tytułu ustanawiają granice dla ustawodawstwa i działań władzy publicznej, ale można się na nie powoływać wyłącznie na zasadach określonych w ustawie.

Artykuł 40

Korzystanie z praw uznanych w niniejszym Tytule może być określone wyłącznie w ustawie. Korzystanie z praw uznanych w Rozdziałach III i IV określa ustawa organiczna.

Artykuł 41

1. Dochodzenie praw i wolności uznanych w Rozdziałach III i IV odbywa się przed sądami powszechnymi w trybie pilnym³⁴, określonym w ustawie, przy zachowaniu zasady dwuinstancyjności.
2. Ustawa przewiduje szczególny tryb skargi³⁵ do Trybunału Konstytucyjnego³⁶ na działania władz publicznych, które naruszają podstawową treść praw wskazanych w poprzednim ustępie, z wyjątkiem przypadku przewidzianego w art. 22.

Artykuł 42

1. Ustawa organiczna reguluje stan pogotowia³⁷ i stan wyjątkowy³⁸. Stan pogotowia może być wprowadzany przez Rząd³⁹ w przypadku katastrofy naturalnej na okres piętnastu dni i podlega zgłoszeniu Radzie Generalnej. Stan wyjątkowy wprowadzany jest również przez Rząd na okres trzydziestu dni w przypadku przerwania prawidłowego funkcjonowania życia demokratycznego, za uprzednim zezwoleniem Rady Generalnej. Każde przedłużenie obowiązywania tych dyspozycji wymaga zatwierdzenia przez Radę Generalną.
2. W okresie obowiązywania stanu pogotowia, korzystanie z praw uznanych w art. 21 i art. 27 może być ograniczone. W czasie obowiązywania stanu wyjątkowego, korzystanie z praw wskazanych w art. 9 ust. 2, art. 12, art. 15, art. 16, art. 19 i art. 21 może być zawieszona. Zastosowanie zawieszenia w stosunku do praw zawartych w art. 9 ust. 2 i art. 15 podlega kontroli wymiaru sprawiedliwości, bez szkody dla gwarancji określonych w art. 9 ust. 3.

³⁴ W oryg. „procediment urgent” (katal.).

³⁵ W oryg. „procediment excepcional d'empara” (katal.).

³⁶ W oryg. „Tribunal Constitucional” (katal.).

³⁷ W oryg. „estat d'alarma” (katal.).

³⁸ W oryg. „estat d'emergència” (katal.).

³⁹ W oryg. „Govern” (katal.).

O WSPÓŁKSIĄŻĘTACH

O WSPÓŁKSIĄŻĘTACH

Tytuł III

O WSPÓŁKSIĄŻĘTACH⁴⁰

Artykuł 43

1. Zgodnie z tradycją organów Andory, Współksiążęta łącznie i niepodzielnie pełnią rolę Głowy Państwa⁴¹ oraz stanowią jego najwyższą reprezentację.
2. Współksiążętami – instytucją wywodzącą się z Pariagiów i będącą wynikiem ich historycznej ewolucji, są osobiście i wyłącznie Biskup diecezji Urgell oraz Prezydent Republiki Francuskiej. Ich kompetencje wymienione w niniejszej Konstytucji wykonywane są na zasadzie równości. Każdy z nich składa przysięgę lub obiecuje wykonywać swe funkcje zgodnie z niniejszą Konstytucją.

Artykuł 44

1. Współksiążęta są symbolem i gwarantem trwałości i ciągłości Andory, a także jej niepodległości i podtrzymania tradycyjnego ducha partnerstwa⁴² i równowagi w stosunkach z sąsiednimi państwami. Wyrażają oni zgodę Państwa andorskiego na zaciąganie zobowiązań międzynarodowych, zgodnie z przepisami niniejszej Konstytucji.
2. Współksiążęta są arbitrami i rozjemcami wobec funkcjonujących władz publicznych i instytucji, a na wniosek jednego z nich, jak również z inicjatywy Przewodniczącego Rady Generalnej⁴³ lub Szefa Rządu⁴⁴, Współksiążęta są regularnie informowani o sprawach Państwa.
3. Z wyjątkiem przypadków przewidzianych w niniejszej Konstytucji, Współksiążęta nie ponoszą odpowiedzialności po-

⁴⁰ W oryg. „Coprínceps” (katal.).

⁴¹ W oryg. „Cap de l’Estat” (katal.).

⁴² W oryg. „esperit paritari” (katal.).

⁴³ W oryg. „Síndic General” (katal.).

⁴⁴ W oryg. „Cap de Govern” (katal.).

litycznej. Odpowiedzialność za wydawane przez nich akty urzędowe ponoszona jest przez organ władzy, który dokonał ich kontrasygnaty.

Artykuł 45

1. Współksiążęta po uzyskaniu kontrasygnaty Szefa Rządu lub, w razie potrzeby, Przewodniczącego Rady Generalnej, którzy ponoszą odpowiedzialność polityczną:
  - a) zarządzają wybory powszechne, zgodnie z Konstytucją;
  - b) zarządzają referendum, zgodnie z art. 76 i art. 106 Konstytucji;
  - c) powołują Szefa Rządu zgodnie z procedurą określoną w Konstytucji;
  - d) podpisują dekret o rozwiązaniu Rady Generalnej zgodnie z procedurą określoną w art. 71 Konstytucji;
  - e) akredytują przedstawicieli dyplomatycznych Andory za granicą i przyjmują akredytację przedstawicieli zagranicznych w Andorze;
  - f) powołują szefów innych instytucji państwa zgodnie z Konstytucją i ustawami;
  - g) podpisują i ogłaszają ustawy zgodnie z art. 63 niniejszej Konstytucji;
  - h) wyrażają zgodę państwa na zawieranie umów międzynarodowych na warunkach przewidzianych w Rozdziale III Tytułu IV Konstytucji;
  - i) dokonują innych aktów urzędowych, które Konstytucja wyraźnie im powierza.
2. Akty urzędowe przewidziane w niniejszym artykule w ust. 1 lit. g) i h) są przedstawiane jednocześnie obydwu Współksiężcom aby, w zależności od przypadku, podpisali je i ogłosili lub wyrazili zgodę w imieniu Państwa oraz w terminie od ośmiu do piętnastu dni zarządzili ich publikację.

W tym okresie Współksiążęta, łącznie lub oddzielnie, mogą skierować do Trybunału Konstytucyjnego wniosek⁴⁵ o zbadanie zgodności z Konstytucją aktu wraz z uzasadnieniem. Jeśli rozstrzygnięcie Trybunału jest pozytywne, akt może zostać podpisany przez co najmniej jednego ze Współksiążąt.

3. Jeśli okoliczności uniemożliwiają jednemu ze Współksiążąt wykonanie aktów wymienionych w ustępie pierwszym niniejszego artykułu w konstytucyjnie przewidzianym terminie, jego Przedstawiciel zawiadamia o tym Przewodniczącego Rady Generalnej lub, w razie potrzeby, Szefa Rządu. W takiej sytuacji, wydane akty stają się skuteczne, a przepisy lub decyzje wchodzą w życie po upływie wspomnianych terminów, po podpisaniu przez Współksięcia oraz uzyskaniu kontrasygnaty Szefa Rządu lub, w razie potrzeby, Przewodniczącego Rady Generalnej.

Artykuł 46

1. Współksiążęta swobodnie decydują:
  - a) o łącznym stosowaniu prawa łaski;
  - b) o utworzeniu i organizacji służb, które uznają za niezbędne do wykonywania swoich funkcji, a także o powoływaniu członków tych służb oraz o powierzaniu im wszelkich zadań;
  - c) o desygnowaniu członków Najwyższej Rady Sądownictwa⁴⁶ zgodnie z art. 89 ust. 2 Konstytucji;
  - d) o powołaniu członków Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z art. 96 ust. 1 Konstytucji;
  - e) o kierowaniu do Trybunału Konstytucyjnego wniosków o dokonanie prewencyjnej kontroli konstytucyjności ustaw⁴⁷;
  - f) o kierowaniu do Trybunału Konstytucyjnego wniosków o zbadanie konstytucyjności umów międzynarodowych przed ich ratyfikacją;

⁴⁵ W oryg. „missatge raonat” (katal.).

⁴⁶ W oryg. „Consell Superior de la Justícia” (katal.).

⁴⁷ W oryg. „requeriment de dictamen previ d'inconstitucionalitat de les lleis” (katal.), por. „saisine d'avis préalable sur l'inconstitutionnalité des lois” (fr.).

- g) o kierowaniu do Trybunału Konstytucyjnego wniosków o rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego, jeśli spór dotyczy ich uprawnień zgodnie z postanowieniami art. 98 i art. 103 Konstytucji;
  - h) o wyrażeniu zgody na umowę międzynarodową przed jej przyjęciem na posiedzeniu parlamentu, zgodnie z postanowieniami art. 66 niniejszej Konstytucji.
2. Akty urzędowe przewidziane w art. 45 i art. 46 wykonywane są osobiście przez Współksiążęta, z wyjątkiem aktów wymienionych w ust. 1 lit. e), f), g) i h) niniejszego artykułu, które mogą być wykonywane na podstawie szczegółowego upoważnienia⁴⁸.

Artykuł 47

Budżet Generalny⁴⁹ Księstwa przyznaje każdemu ze Współksiążąt środki w równej wysokości, którymi mogą swobodnie dysponować w celu zapewnienia funkcjonowania podległym im służbom.

Artykuł 48

Każdy Współksiążę mianuje swojego Przedstawiciela osobistego⁵⁰ w Andorze.

Artykuł 49

W przypadku wakatu na stanowisku jednego ze Współksiążąt, aby prawidłowe funkcjonowanie instytucji andorskich nie zostało przerwane, niniejsza Konstytucja uznaje ważność procedur tymczasowych⁵¹ przewidzianych w odpowiednim dla każdego ze Współksiążąt statucie.

⁴⁸ W oryg. „delegació expressa” (katal.).

⁴⁹ W oryg. „El pressupost general” (katal.).

⁵⁰ W oryg. „Representant personal” (katal.).

⁵¹ W oryg. „mecanismes de substitució” (katal.), por. „procédures d'intérim” (fr.).

O RADZIE GENERALNEJ

O RADZIE GENERALNEJ

Tytuł IV

O RADZIE GENERALNEJ

Artykuł 50

Rada Generalna, która stanowi reprezentację mieszaną i parytetową ludności krajowej⁵² i siedmiu parafii, reprezentuje lud andorski, sprawuje władzę ustawodawczą, uchwała budżet Państwa, inspirowane działania polityczne Rządu i sprawuje nad nimi kontrolę.

Rozdział I

O ORGANIZACJI RADY GENERALNEJ

Artykuł 51

1. Członkowie Rady Generalnej⁵³ wybierani są w głosowaniu powszechnym, wolnym, równym, bezpośrednim i tajnym na okres czterech lat. Ich kadencja kończy się po upływie czterech latach od wyboru lub w dniu rozwiązania Rady Generalnej.
2. Wybory odbywają się między trzydziestym a czterdziestym dniem po wygaśnięciu kadencji członków Rady Generalnej.
3. Wszyscy Andorczyści korzystający z pełni praw politycznych mają prawo wybierania i mogą być wybierani.
4. Ustawa organiczna określa zasady dotyczące systemu wyborczego a w odniesieniu do członków Rady Generalnej zasady niewybieralności i niepołączalności funkcji.

Artykuł 52

Rada Generalna składa się z nie mniej niż dwudziestu ośmiu i nie więcej niż czterdziestu dwóch Członków Rady Generalnej,

⁵² W oryg. „població nacional” (katal.).

⁵³ W oryg. „Conseller” (katal.); zob. treść Art. 52 Konstytucji Andory: „Conseller General” (katal.).

połowa z nich wybierana jest w równej liczbie z każdej parafii, a druga połowa w krajowym okręgu wyborczym⁵⁴.

Artykuł 53

1. Członkowie Rady Generalnej pełnią w równym zakresie rolę przedstawicielską⁵⁵, są równi w prawach i obowiązkach oraz nie są związani instrukcjami wyborców⁵⁶. Członkowie Rady Generalnej oddają głosy osobiście i nie mogą ich delegować.
2. Członkowie Rady Generalnej nie ponoszą odpowiedzialności za głosowanie i za opinie, które wygłaszają w związku ze sprawowaniem mandatu.
3. W czasie trwania mandatu członkowie Rady Generalnej nie mogą być zatrzymani lub aresztowani, z wyjątkiem ujęcia ich na gorącym uczynku przestępstwa. Poza tym przypadkiem, Sąd Karny⁵⁷ w pełnym składzie wydaje postanowienie o zatrzymaniu, postawieniu zarzutów i ściganiu członków Rady Generalnej, zaś Sąd Najwyższy⁵⁸ ich osądza.

Artykuł 54

Rada Generalna przyjmuje i wprowadza zmiany w swoim Regulaminie bezwzględną większością głosów izby, ustala swój budżet i nadaje statut pracownikom swoich służb⁵⁹.

Artykuł 55

1. Prezydium Rady Generalnej⁶⁰ jest organem kierowniczym Rady Generalnej.
2. Rada Generalna zbiera się na posiedzeniu konstytutywnym, piętnaście dni po ogłoszeniu wyników wyborów, i w jego trak-

⁵⁴ W oryg. „circumscripció nacional” (katal.).

⁵⁵ W oryg. „naturalesa representativa” (katal.).

⁵⁶ W oryg. „mandat imperatiu” (katal.).

⁵⁷ W oryg. „Tribunal de Corts” (katal.).

⁵⁸ W oryg. „Tribunal Superior” (katal.).

⁵⁹ W oryg. „servei” (katal.).

⁶⁰ W oryg. „Sindicatura” (katal.).

cie wybiera Przewodniczącego Rady Generalnej⁶¹, Zastępcę Przewodniczącego Rady Generalnej⁶² oraz, w razie potrzeby, pozostałych członków, którzy zgodnie z Regulaminem mogą wejść w skład Prezydium Rady Generalnej.

3. Przewodniczący Rady Generalnej i Zastępca Przewodniczącego Rady Generalnej nie mogą pełnić swej funkcji przez więcej niż dwie kolejne, pełne kadencje.

Artykuł 56

1. Rada Generalna zbiera się na posiedzenia tradycyjne, zwykłe i nadzwyczajne⁶³ zwoływane zgodnie z Regulaminem wewnętrznym. Regulamin przewiduje dwie sesje zwykłe w ciągu roku. Posiedzenia Rady Generalnej są jawne, o ile Rada Generalna nie zdecyduje inaczej bezwzględną większością głosów swoich członków.
2. Rada Generalna obraduje na posiedzeniach plenarnych i w komisjach. Regulamin określa warunki, zgodnie z którymi tworzy się komisje parlamentarne w sposób odzwierciedlający skład izby.
3. Rada Generalna powołuje Komisję Stałą⁶⁴ czuwającą nad przestrzeganiem uprawnień Izby w czasie, kiedy jest ona rozwiązana lub znajduje się w okresie między sesjami. Komisja Stała, pod przewodnictwem Przewodniczącego Rady Generalnej, jest tworzona z uwzględnieniem parytetowego składu Izby.
4. Członkowie Rady Generalnej mogą tworzyć grupy parlamentarne⁶⁵. Regulamin określa prawa i obowiązki członków Rady Generalnej i grup parlamentarnych oraz status członków Rady Generalnej, którzy nie wchodzi w skład grup parlamentarnych.

Artykuł 57

1. Rada Generalna może podejmować uchwały w obecności co najmniej połowy członków Rady Generalnej.

⁶¹ W oryg. „Síndic General” (katal.).

⁶² W oryg. „Subsíndic General” (katal.).

⁶³ W oryg. „sessions tradicionals, ordinàries i extraordinàries” (katal.).

⁶⁴ W oryg. „Comissió Permanent” (katal.).

⁶⁵ W oryg. „grups parlamentaris” (katal.).

2. Uchwały są podejmowane zwykłą większością głosów członków Rady Generalnej obecnych podczas głosowania, chyba że Konstytucja przewiduje inną większość.
3. Ustawy organiczne przewidziane przez Konstytucję są przyjmowane bezwzględną większością głosów członków Rady Generalnej, z wyjątkiem ustaw organicznych dotyczących systemu wyborczego i referendum, kompetencji Gmin⁶⁶ oraz subwencji dla Gmin, które dla przyjęcia wymagają bezwzględnej większości głosów członków Rady Generalnej wybranych w okręgach parafialnych oraz większości członków Rady Generalnej wybranych w krajowym okręgu wyborczym.

Rozdział II O PROCEDURZE USTAWODAWCZEJ

Artykuł 58

1. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje Radzie Generalnej oraz Rządowi.
2. Propozycja ustawy może być przedstawiona Radzie Generalnej przez trzy Gminy łącznie lub przez jedną dziesiątą liczby wyborców.
3. Projekty i propozycje ustaw są rozpatrywane na posiedzeniu plenarnym i w komisjach zgodnie z zasadami przewidzianymi w Regulaminie.

Artykuł 59

Rada Generalna na podstawie ustawy może delegować wykonywanie funkcji ustawodawczej na Rząd, który w żadnym przypadku nie może tej funkcji subdelegować. Ustawa delegująca określa przedmiot delegacji oraz zasady i wytyczne⁶⁷, z którymi odpowiedni dekret rządowy z mocą ustawy winien być zgodny, a także okres trwania delegacji. Upoważnienie określa sposób sprawowania

⁶⁶ W oryg. „Comú” (katal.), dosł. „gmina” – przyp. tłum.

⁶⁷ W oryg. „directrius” (katal.).

kontroli parlamentarnej nad ustawodawstwem delegowanym przez Radę Generalną.

Artykuł 60

1. W przypadku pilnej potrzeby⁶⁸ i w przypadku konieczności⁶⁹, rząd może przedstawić Radzie Generalnej projekt ustawy⁷⁰, w celu przyjęcia go w formie ustawy w jednym głosowaniu nad całością [tekstu] przeprowadzonym w terminie czterdziestu ośmiu godzin.
2. Materie zastrzeżone dla ustawy organicznej nie mogą podlegać delegacji ustawowej, ani procedurze przewidzianej określonej w ust. 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 61

1. Inicjatywa w zakresie projektu ustawy o budżecie ogólnym przysługuje wyłącznie Rządowi, który przestawia go do przyjęcia przez Radę Generalną nie później niż dwa miesiące przed wygaśnięciem poprzedniego budżetu.
2. Projekt ustawy o budżecie ogólnym rozpatrywany jest w pierwszej kolejności, według zgodnie ze szczególną procedurą przewidzianą w Regulaminie.
3. Jeśli ustawa o budżecie ogólnym nie zostanie przyjęta przed pierwszym dniem wykonywania budżetu, wykonywanie poprzedniego budżetu jest automatycznie przedłużone aż do zatwierdzenia nowego budżetu.
4. Ustawa o budżecie ogólnym nie może ustanawiać podatków.
5. Komisja Rady Generalnej do spraw finansowych sprawdza corocznie wykonanie budżetu.

Artykuł 62

1. Członkowie Rady Generalnej i grup parlamentarnych mają prawo wnoszenia poprawek do projektów i do propozycji ustaw.

⁶⁸ W oryg. „cas d'extrema urgència” (katal.).

⁶⁹ W oryg. „cas de necessitat” (katal.).

⁷⁰ W oryg. „un text articulat” (katal.).

2. Rząd może wnosić o niedebatowanie nad poprawkami, które powodują zwiększenie wydatków lub zmniejszenie wpływów przewidzianych w budżecie ogólnym. Rada Generalna może bezwzględną większością głosów członków izby odrzucić taki wniosek poprzez przyjęcie odpowiedniego stanowiska wraz z uzasadnieniem.

Artykuł 63

Po przyjęciu ustawy przez Radę Generalną, Przewodniczący Rady Generalnej przekazuje ją Współksiążętom, którzy w terminie od ośmiu do piętnastu dni są zobowiązani do wydania sankcji oraz zarządzenia jej publikacji w Biuletynie Urzędowym Księstwa Andory.

Rozdział III

O UMOWACH MIĘDZYNARODOWYCH

Artykuł 64

1. Rada Generalna zatwierdza bezwzględną większością głosów swoich członków umowy międzynarodowe dotyczące:
  - a) przystąpienia Państwa do organizacji międzynarodowej;
  - b) bezpieczeństwa wewnętrznego i obronności;
  - c) terytorium Andory;
  - d) praw podstawowych jednostki określonych⁷¹ w Tytule II;
  - e) powstania nowych obciążeń dla finansów publicznych;
  - f) wprowadzenia lub zmiany przepisów ustawowych⁷² lub przepisów wymagających podjęcia działań ustawodawczych w celu ich wykonania;
  - g) przedstawicielstw dyplomatycznych lub funkcji konsularnych oraz współpracy sądowej⁷³ lub penitencjarnej⁷⁴.

⁷¹ W oryg. „regulats” (katal.).

⁷² W oryg. „de naturalesa legislative” (katal.).

⁷³ W oryg. „cooperació judicial” (katal.).

⁷⁴ W oryg. „cooperació penitenciària” (katal.).

2. Rząd informuje Radę Generalną oraz Współksiążęta o zawarciu innych porozumień międzynarodowych.
3. Do wypowiedzenia umów międzynarodowych, które dotyczą spraw wymienionych w ust. 1 konieczna jest również uprzednia zgoda wyrażona bezwzględną większością głosów Izby.

Artykuł 65

W interesie ludu Andory, dla postępu i międzynarodowego pokoju, kompetencje ustawodawcze, wykonawcze lub sędownicze mogą być przekazane organizacjom międzynarodowym, na mocy umowy międzynarodowej przyjętej większością dwóch trzecich głosów członków Rady Generalnej.

Artykuł 66

1. Współksiążęta uczestniczą w negocjacjach umów międzynarodowych dotyczących stosunków z Państwami sąsiednimi w zakresie spraw wymienionych w art. 64 ust. 1 lit. b), c) i g).
2. Przedstawiciele Andory odpowiedzialni za negocjowanie warunków umów międzynarodowych, o których mowa w poprzednim ustępie, są powołani przez Rząd oraz desygnowani po jednym przez każdego Współksięcia.
3. Dla przyjęcia umowy międzynarodowej konieczna jest zgoda członków powołanych przez Rząd oraz każdego z członków desygnowanych przez Współksiążęta.

Artykuł 67

Współksiążęta są informowani o innych projektach międzynarodowych umów i porozumień, jeśli państwowy interes Andory tego wymaga, na wniosek rządu mogą przyłączyć się do negocjacji przed parlamentarnym zatwierdzeniem tych aktów.

Rozdział IV

O STOSUNKACH MIĘDZY RADĄ GENERALNĄ A RZĄDEM

Artykuł 68

1. Po każdym odnowieniu składu Rady Generalnej, w trakcie pierwszego posiedzenia, które odbywa się w terminie ośmiu dni po posiedzeniu konstytutywnym, dokonuje się wyboru Szefa Rządu⁷⁵.
2. Kandydaci na stanowisko Szefa Rządu przedstawiani są przez jedną piątą członków Rady Generalnej. Każdy Członek Rady Generalnej może udzielić poparcia tylko jednej kandydaturze.
3. Kandydaci na stanowisko Szefa Rządu przedstawiają program działania. Wybrany zostaje ten, który po debacie, w pierwszym jawnym głosowaniu ustnym⁷⁶, uzyska bezwzględną większość głosów członków Rady Generalnej.
4. W przypadku konieczności przeprowadzenia drugiego głosowania, podlegają mu wyłącznie dwaj kandydaci, którzy uzyskali najlepsze wyniki w pierwszym głosowaniu. Kandydat, który uzyska większą liczbę głosów zostaje wybrany na Szefa Rządu.
5. Przewodniczący Rady Generalnej przedstawia wyniki głosowania Współksiążętom w celu powołania przez nich wybranego kandydata na Szefa Rządu oraz kontrasygnuje jego powołanie.
6. Ta sama procedura stosowana jest w innych przypadkach, w których stanowisko Szefa Rządu pozostaje nieobsadzone.

Artykuł 69

1. Rząd ponosi solidarną odpowiedzialność polityczną przed Radą Generalną.
2. Jedna piąta członków Rady Generalnej może zgłosić pisemny wniosek z uzasadnieniem o wyrażenie wotum nieufności dla Szefa Rządu.
3. Po debacie, która odbywa się w terminie od trzech do pięciu dni po zgłoszeniu wniosku o wyrażenie wotum nieufności

⁷⁵ W oryg. „Cap de Govern” (katal.).

⁷⁶ W oryg. „votació pública i oral” (katal.).

zgodnie z warunkami przewidzianymi w Regulaminie, odbywa się jawne głosowanie ustne. Przyjęcie wniosku o wyrażenie wotum nieufności dokonuje się bezwzględną większością głosów członków Rady Generalnej.

4. Jeśli wniosek o wyrażenie wotum nieufności zostanie przyjęty, Szef Rządu przestaje pełnić funkcję. Niezwłocznie uruchamiana jest procedura określona w poprzednim artykule.
5. Wniosku o wyrażenie wotum nieufności nie można zgłosić przez sześć miesięcy, licząc od dnia wyboru Szefa Rządu.
6. Członkowie Rady Generalnej, którzy zgłosili wniosek o wyrażenie wotum nieufności, w ciągu roku nie mogą zgłosić ponownego wniosku.

Artykuł 70

1. Szef Rządu może zwrócić się do Rady Generalnej z wnioskiem o udzielenie wotum zaufania dla swojego programu, deklaracji politycznej lub decyzji o szczególnej wadze.
2. Wotum zaufania udzielane jest w jawnym głosowaniu ustnym, zwykłą większością głosów. Jeśli większość niezbędna do udzielenia wotum zaufania nie zostanie uzyskana, Szef Rządu składa dymisję.

Artykuł 71

1. Po naradzie rządu, Szef Rządu może na własną odpowiedzialność⁷⁷ zwrócić się do Współksiążąt z wnioskiem o rozwiązanie Rady Generalnej. Dekret rozwiązujący Radę Generalną określa datę wyborów zgodnie z postanowieniami art. 51 ust. 2 niniejszej Konstytucji.
2. Rozwiązanie Rady Generalnej nie może nastąpić, jeśli został zgłoszony wniosek o wyrażenie wotum nieufności lub jeśli wprowadzono stan wyjątkowy.
3. Rozwiązanie Rady Generalnej nie może nastąpić w ciągu roku od dnia ostatnich wyborów do Rady Generalnej.

⁷⁷ W oryg. „sota la seva responsabilitat” (katal.).

O RZĄDZIE

Tytuł V

O RZĄDZIE

Artykuł 72

1. Rząd składa się z Szefa Rządu oraz Ministrów, których liczba określona jest w ustawie.
2. Rząd, pod przewodnictwem Szefa Rządu, kieruje polityką wewnętrzną i zagraniczną Andory. Kieruje także administracją Państwa i wydaje akty normatywne⁷⁸.
3. Administracja publiczna służy bezstronnie interesowi ogółu oraz działa zgodnie z zasadami hierarchiczności, skuteczności, przejrzystości i pełnego podporządkowania Konstytucji, ustawom i ogólnym zasadom porządku prawnego określonym w Tytule I. Decyzje i akty normatywne administracji publicznej podlegają kontroli sądowej.

Artykuł 73

Szef Rządu jest powoływany przez Współksiążęta, po jego wyborze dokonany przez Radę Generalną, zgodnie z postanowieniami niniejszej Konstytucji.

Artykuł 74

Szef Rządu oraz Ministrowie podlegają jurysdykcji sądów na takich samych zasadach, jak członkowie Rady Generalnej.

Artykuł 75

Szef Rządu lub w razie potrzeby właściwy Minister kontrasygnuje akty Współksiążąt, o których mowa w art. 45.

Artykuł 76

Szef Rządu, za zgodą większości członków Rady Generalnej, może zwrócić się do Współksiążąt z wnioskiem o zarządzenie referendum w danej kwestii z zakresu spraw politycznych⁷⁹.

⁷⁸ W oryg. „exerceix la potestat reglamentària” (katal.).

⁷⁹ W oryg. „qüestió d'ordre polític” (katal.).

Artykuł 77

Kadencja Rządu wygasa wraz z końcem kadencji Rady Generalnej⁸⁰, w przypadku dymisji Rządu, śmierci lub całkowitej niezdolności Szefa Rządu do sprawowania obowiązków, przyjęcia wotum nieufności lub odrzucenia wotum zaufania. We wszystkich przypadkach Rząd wykonuje swoje obowiązki do czasu utworzenia nowego Rządu.

Artykuł 78

1. Nie można pełnić funkcji Szefa Rządu przez więcej niż dwie pełne, następujące po sobie kadencje.
2. Członkowie Rządu nie mogą łączyć swych funkcji z członkostwem w Radzie Generalnej i mogą sprawować jedynie te funkcje publiczne, które wynikają z ich przynależności do Rządu.

⁸⁰ W oryg. „legislatura” (katal.).

O ORGANIZACJI SAMORZĄDU

O ORGANIZACJI SAMORZĄDU

Tytuł VI

O ORGANIZACJI SAMORZĄDU

Artykuł 79

1. Gminy, jako organy przedstawicielskie i administracyjne parafii, są publicznymi jednostkami terytorialnymi posiadającymi osobowość prawną i kompetencję do stanowienia zgodnego z ustawami prawa miejscowego⁸¹ w formie zarządzeń⁸², regulaminów⁸³ i dekretów⁸⁴. Gminy w granicach swoich kompetencji, które wykonują w zgodzie z Konstytucją, ustawami i tradycją, działają zgodnie z zasadą autonomii administracyjnej, uznanej i zagwarantowanej przez Konstytucję.
2. Gminy reprezentują interesy parafii, przyjmują i wykonują budżet gminny; w obrębie swojego terytorium określają i prowadzą politykę publiczną w zakresie swych kompetencji oraz zarządzają i administrują majątkiem parafii, zarówno publicznym jak i prywatnym, a także wchodzącym w skład Dziedzictwa⁸⁵.
3. Ich organy wykonawcze⁸⁶ wybierane są w sposób demokratyczny.

Artykuł 80

1. W ramach autonomii administracyjnej i finansowej, kompetencje Gmin określone są w ustawie organicznej. Kompetencje Gmin dotyczą w szczególności takich spraw, jak:
  - a) spis ludności;
  - b) tworzenie list wyborczych; organizacja i czuwanie nad przebiegiem wyborów na podstawie przepisów ustaw;

⁸¹ W oryg. „potestat normativa local” (katal.).

⁸² W oryg. „ordinacion” (katal.).

⁸³ W oryg. „reglament” (katal.).

⁸⁴ W oryg. „decret” (katal.).

⁸⁵ W oryg. „domini [...] patrimonial” (katal.).

⁸⁶ W oryg. „òrgan de govern” (katal.).

- c) konsultacje społeczne;
  - d) handel, przemysł i działalność zawodowa;
  - e) wytyczanie granic Gmin;
  - f) majątek własny i publiczny Gmin;
  - g) zasoby naturalne;
  - h) kataster;
  - i) urbanizacja;
  - j) drogi publiczne;
  - k) kultura, sport i działalność społeczna;
  - l) gminne służby publiczne.
2. Z uwzględnieniem prerogatyw państwa, ustawa organiczna określa kompetencje Gmin w sprawach gospodarczych i podatkowych. Kompetencje te dotyczą przede wszystkim dochodów i eksploatacji zasobów naturalnych, podatków tradycyjnych i opłat za usługi komunalne, zezwolenia administracyjne, otwieranie działalności handlowej, przemysłowej i zawodowej oraz opłat związanych z własnością nieruchomości.
3. Kompetencje Państwa mogą zostać przeniesione na parafie na mocy ustawy.

Artykuł 81

W celu zapewnienia samodzielności ekonomicznej Gmin, ustawa organiczna określa zasady przesuwania środków z budżetu generalnego na ich rzecz, w części równej dla wszystkich parafii oraz w części o wysokości zmiennej, proporcjonalnie do wielkości populacji Gminy, rozległości obszarowej i innych czynników.

Artykuł 82

1. Spory dotyczące interpretacji lub wykonywania kompetencji między organami Państwa a Gminami rozstrzygane są przez Trybunał Konstytucyjny.

2. Akty prawa miejscowego wydawane przez Gminy⁸⁷ podlegają bezpośredniemu wykonaniu na warunkach określonych w ustawie. Skarga administracyjna i sądowa może być wniesiona w celu przeprowadzenia kontroli zgodności tych aktów z porządkiem prawnym.

Artykuł 83

Gminom przysługuje inicjatywa ustawodawcza oraz prawo do wystąpienia z wnioskiem⁸⁸ o zbadanie zgodności z Konstytucją na warunkach przewidzianych w Konstytucji.

Artykuł 84

Ustawy uwzględniają tradycje i zwyczaje⁸⁹ w celu określenia kompetencji okręgów⁹⁰ i gromad⁹¹ oraz ich stosunków z Gminami.

⁸⁷ W oryg. „els actes dels Comuns” (katal.).

⁸⁸ W oryg. „recursos d'inconstitucionalitat” (katal.); o tej instytucji zob. art. 98 lit. a) i porównaj art. 98 lit. c).

⁸⁹ W oryg. „usos i costums” (katal.).

⁹⁰ W oryg. „quart” (katal.), podjednostka w niektórych parafiach Andory – przyp. tłum.

⁹¹ W oryg. „veïnats” (katal.), podjednostka w niektórych parafiach Andory – przyp. tłum.

O WYMIARZE SPRAWIEDLIWOŚCI

Tytuł VII

O WYMIARZE SPRAWIEDLIWOŚCI

Artykuł 85

1. Sprawiedliwość wymierzana jest w imieniu ludu andorskiego wyłącznie przez niezawisłych, nieusuwalnych sędziów, którzy wykonując funkcje orzecznicze podlegają jedynie Konstytucji i ustawom.
2. Organizacja sądownictwa jest jednolita. Struktura, skład, funkcjonowanie oraz status prawny jego członków określa ustawa organiczna. Sądy specjalne⁹² są zabronione.

Artykuł 86

1. Zasady dotyczące właściwości sądów oraz procesu wymierzania sprawiedliwości określa ustawa.
2. Orzeczenia⁹³ są uzasadniane, oparte na obowiązującym porządku prawnym oraz jawne.
3. Proces karny jest jawny z wyjątkiem ograniczeń określonych w ustawie. Postępowanie co do zasady jest ustne. Orzeczenie w pierwszej instancji wydawane jest przez sąd inny niż ten, który kierował postawieniem w stan oskarżenia i zawsze podlega zażaleniu.
4. Obrona interesu publicznego może być dokonywana przed sądem w drodze skargi obywatelskiej⁹⁴ na warunkach określonych w ustawie.

Artykuł 87

Kompetencja do wydawania orzeczeń zgodnie z ustawą przysługuje Sędziom pierwszej instancji⁹⁵, Sądowi Pierwszej Instancji⁹⁶,

⁹² W oryg. „jurisdiccions especials” (katal.).

⁹³ W oryg. „sententia” (katal.).

⁹⁴ W oryg. „acció popular” (katal.).

⁹⁵ W oryg. „Batlles” (katal.).

⁹⁶ W oryg. „Tribunal de Batlles” (katal.).

Sądowi Karnemu⁹⁷, Sądowi Najwyższemu Andory⁹⁸ oraz Prezesom tych Sądów.

Artykuł 88

Orzeczenia prawomocne mają powagę rzeczy osądzonej i mogą być zmienione lub uchylone wyłącznie w przypadkach przewidzianych w ustawie albo jeśli, w drodze wyjątku, Trybunał Konstytucyjny, rozpoznawszy skargę indywidualną (skargę konstytucyjną⁹⁹), orzeknie że zostały one wydane z naruszeniem podstawowego prawa jednostki¹⁰⁰.

Artykuł 89

1. Najwyższa Rada Sądownictwa, jako organ przedstawicielski¹⁰¹, kierujący i administrujący sądownictwa czuwa nad niezależnością i sprawnym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Wszyscy jej członkowie mają obywatelstwo andorskie.
2. Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z pięciu członków desygnowanych spośród obywateli Andory, którzy ukończyli co najmniej dwadzieścia pięć lat, i którzy mają doświadczenie w wymiarze sprawiedliwości – po jednym członku desygnuje każdy Współksiążę, jednego – Przewodniczący Rady Generalnej, jednego – Szef Rządu oraz jednego Sędziowie i Prokuratorzy¹⁰². Ich kadencja trwa sześć lat i nie mogą być oni desygnowani więcej niż dwa razy z rzędu. Najwyższej Radzie Sądownictwa przewodniczy członek desygnowany przez Przewodniczącego Rady Generalnej.
3. Najwyższa Rada Sądownictwa powołuje Sędziów i Prokuratorów, sprawuje nad nimi funkcję dyscyplinarną i czuwa nad tym, aby wymiar sprawiedliwości dysponował środkami koniecznymi do właściwego sprawowania swych funkcji. W tym celu może

⁹⁷ W oryg. „Tribunal de Corts” (katal.).

⁹⁸ W oryg. „Tribunal Superior de Justícia d’Andorra” (katal.).

⁹⁹ W oryg. „procés d’empara” (katal.).

¹⁰⁰ W oryg. „dret fonamental” (katal.).

¹⁰¹ W oryg. „òrgan de representació” (katal.).

¹⁰² W oryg. „Magistrats” (katal.).

sporządzać raporty z wykonywania ustaw dotyczących wymiaru sprawiedliwości lub sprawozdania z jego sytuacji.

4. Ustawa organiczna o wymiarze sprawiedliwości określa funkcje i kompetencje Najwyższej Rady Sądownictwa.

Artykuł 90

1. Wszyscy sędziowie, bez względu swą rangę¹⁰³, są powoływani na odnawialną sześćioletnią kadencję spośród osób, które uzyskały dyplom ukończenia studiów prawniczych, i które mają kwalifikacje do pełnienia funkcji orzeczniczych.
2. Prezesi Sądu Pierwszej Instancji, Sądu Karnego i Sądu Najwyższego desygnowani są przez Najwyższą Radę Sądownictwa. Długość ich kadencji oraz warunki powoływania określa ustawa organiczna, o której mowa w art. 89 ust. 4 niniejszej Konstytucji.

Artykuł 91

1. Stanowisko sędziego jest niepołączalne z jakąkolwiek inną działalnością publiczną ani z prowadzeniem działalności gospodarczej, przemysłowej lub zawodowej. Sędziowie są wynagradzani wyłącznie z budżetu Państwa.
2. W czasie zajmowania stanowiska, żaden Sędzia nie może być oskarżony¹⁰⁴, przeniesiony, zawieszony lub usunięty z urzędu z wyjątkiem zastosowania sankcji z tytułu odpowiedzialności karnej lub dyscyplinarnej przewidzianej w ustawie organicznej z jednoczesnym zapewnieniem mu prawa do obrony. Ustawa ta określa także przypadki, w których sędziowie ponoszą odpowiedzialność cywilną.

Artykuł 92

Zgodnie z przepisami ustawy i z zastrzeżeniem osobistej odpowiedzialności sędziów, Państwo naprawia szkody spowodowane pomyłką sądową lub nieprawidłowym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości.

¹⁰³ W oryg. „categoria” (katal.).

¹⁰⁴ W oryg. „amonestat” (katal.), por. „blámé” (fr.).

Artykuł 93

1. Prokuratura¹⁰⁵ czuwa nad ochroną i funkcjonowaniem porządku prawnego, nad niezależnością sądów, ochroną praw obywateli oraz interesu powszechnego.
2. Prokuratura składa się z członków powołanych na wniosek Rządu przez Najwyższą Radę Sądownictwa na odnawialną, sześcioletnią kadencję spośród osób spełniających warunki konieczne do pełnienia stanowiska sędziego. Ich status prawny określa ustawa.
3. Prokuratura, kierowana przez Krajowego Prokuratora Generalnego¹⁰⁶, działa zgodnie z zasadami legalności, jednolitości i wewnętrznej hierarchii.

Artykuł 94

Sądy i Prokuratura kierują działaniami policji dotyczącymi postępowań sądowych zgodnie z ustawą.

¹⁰⁵ W orygu. „Ministeri Fiscal” (katal.), por. „Ministère public” (fr.).

¹⁰⁶ W orygu. „Fiscal General de l’Etat” (katal.), por. „Procureur Général de l’Etat” (fr.).

O TRYBUNALE KONSTYTUCYJNYM

O TRYBUNALE KONSTYTUCYJNYM

Tytuł VIII

O TRYBUNALE KONSTYTUCYJNYM

Artykuł 95

1. Trybunał Konstytucyjny jest najwyższym interpretatorem Konstytucji; odbywa posiedzenia jako organ sądowy, a jego rozstrzygnięcia są wiążące dla władz publicznych i osób prywatnych.
2. Trybunał Konstytucyjny przyjmuje swój regulamin i sprawuje swoją funkcję, podlegając jedynie Konstytucji i ustawie organicznej, która określa jego ustrój.

Artykuł 96

1. Trybunał Konstytucyjny składa się z czterech sędziów konstytucyjnych, desygnowanych spośród osób o znaczącym doświadczeniu w pełnieniu funkcji orzeczniczych lub sądowych – po jednym przez każdego ze Współksięcia i dwóch przez Radę Generalną. Ich kadencja trwa osiem lat i nie jest bezpośrednio odnawialna. Odnowienie składu Trybunału Konstytucyjnego ma charakter częściowy. Niepołączalność stanowiska sędziego konstytucyjnego określa ustawa organiczna, o której mowa w poprzednim artykule.
2. Funkcja Prezesa pełniona jest przez dwa lata, kolejno przez każdego z sędziów.

Artykuł 97

1. Trybunał Konstytucyjny podejmuje rozstrzygnięcia¹⁰⁷ większością głosów. Obrady i głosowania są tajne. W przypadku równego rozłożenia głosów, sprawozdawca, który wybierany jest zawsze losowo dysponuje głosem decydującym.

¹⁰⁷ W oryg. „decisions” (katal.).

2. Orzeczenia¹⁰⁸, które w całości lub w części uznają żądanie¹⁰⁹, winny zgodnie z ustawą organiczną określać przedmiot i zakres swoich skutków.

Artykuł 98

Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- a) zgodności z Konstytucją¹¹⁰ ustaw, dekretów wydanych na podstawie delegacji ustawodawczej oraz Regulaminu Rady Generalnej;
- b) wniosków o prewencyjne zbadanie zgodności z Konstytucją¹¹¹ ustaw i umów międzynarodowych;
- c) postępowań w trybie skargi konstytucyjnej;
- d) sporów kompetencyjnych¹¹² między organami konstytucyjnymi. Za organy konstytucyjne uznaje się Współksiężęta, Radę Generalną, Rząd, Najwyższą Radę Sądownictwa oraz Gminy.

Artykuł 99

1. Wniosek o zbadanie zgodności z Konstytucją ustaw i dekretów wydanych na podstawie delegacji ustawodawczej może zgłosić co najmniej jedna piąta członków Rady Generalnej, Szef Rządu oraz trzy Gminy. Jedna piąta członków Rady Generalnej może zgłosić wniosek w sprawie zgodności z Konstytucją Regulaminu Izby. Termin na zgłoszenie wniosku wynosi trzydzieści dni od dnia opublikowania zakwestionowanej normy.
2. Zgłoszenie wniosku nie powoduje zawieszenia obowiązywania zakwestionowanego aktu. Trybunał musi wydać orzeczenie w terminie dwóch miesięcy.

¹⁰⁸ W oryg. „sentències” (katal.).

¹⁰⁹ W oryg. „demanda” (katal.).

¹¹⁰ W oryg. „processos d’inconstitucionalitat” (katal.).

¹¹¹ W oryg. „requeriments de dictamen previ d’inconstitucionalitat” (katal.).

¹¹² W oryg. „conflictes de competencies” (katal.).

Artykuł 100

1. Jeśli, w trakcie postępowania, sąd poweźmie poważne i uzasadnione wątpliwości¹¹³ co do zgodności z konstytucją ustawy lub dekretu wydanego na podstawie delegacji ustawowej, których zastosowanie jest niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu, zwraca się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prejudycjalnym, aby ten rozstrzygnął o obowiązywaniu kwestionowanej normy.
2. Trybunał Konstytucyjny może uznać wniosek za niedopuszczalny bez możliwości późniejszego zażalenia¹¹⁴. W przypadku dopuszczenia wniosku, Trybunał wydaje orzeczenie¹¹⁵ w terminie dwóch miesięcy.

Artykuł 101

1. Współksiążęta zgodnie z postanowieniami art. 46 ust.1 lit. f), Szef Rządu lub co najmniej jedna piąta członków Rady Generalnej mogą zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o dokonanie prewencyjnej kontroli zgodności z konstytucją umów międzynarodowych przed ich ratyfikacją. Postępowanie wszczęte w tym trybie ma charakter priorytetowy.
2. Jeśli w wyroku¹¹⁶ Trybunału stwierdza się niekonstytucyjność umowy międzynarodowej, nie może ona zostać ratyfikowana. W każdym przypadku, ratyfikacja umowy międzynarodowej zawierającej postanowienia niezgodne z Konstytucją wymaga uprzednio dokonania jej zmiany.

Artykuł 102

Skarga konstytucyjna na akty władzy publicznej, które naruszają prawa podstawowe może zostać złożona do Trybunału Konstytucyjnego przez:

- a) Osoby, które były stronami lub uczestnikami postępowania, o którym mowa w art. 41 ust. 2 niniejszej Konstytucji;

¹¹³ W oryg. „dubtes raonables i fonamentats” (katal.).

¹¹⁴ W oryg. „recurs posterior” (katal.).

¹¹⁵ W oryg. „sentència” (katal.).

¹¹⁶ W oryg. „resolució” (katal.).

- b) Osoby, których interes prawny¹¹⁷ został naruszony przez przepisy lub akty Rady Generalnej niemające mocy ustawy¹¹⁸;
- c) Prokuratora¹¹⁹ w przypadku naruszenia prawa dostępu do sądu.

Artykuł 103

1. Spór¹²⁰ między organami konstytucyjnymi¹²¹ zachodzi, gdy jeden z nich zarzuca drugiemu niezasadnione prawem wykonywanie kompetencji¹²², które Konstytucja przyznaje pierwszemu.
2. Trybunał Konstytucyjny może zawiesić, w trybie zabezpieczenia¹²³, wykonywanie zaskarżonych norm lub aktów oraz, w razie potrzeby, zarządzić zaprzestanie działań, które wywołały konflikt.
3. Orzeczenie określa i wskazuje jedną ze stron, której przysługuje sporna kompetencja¹²⁴.
4. Zainicjowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym postępowania w sprawie sporu kompetencyjnego¹²⁵ wyklucza możliwość skierowanie sprawy do sądu.
5. Ustawa określa przypadki, w których spór¹²⁶ zachodzi z powodu niewykonywania kompetencji przez organy władzy publicznej, którym były one przyznane.

Artykuł 104

Ustawa organiczna określa status prawny sędziów Trybunału Konstytucyjnego, tryb postępowania oraz urząd tego organu.

¹¹⁷ W oryg. „interès legítim” (katal.).

¹¹⁸ W oryg. „sense força de llei” (katal.).

¹¹⁹ W oryg. „El Ministeri Fiscal” (katal.).

¹²⁰ W oryg. „conflicte” (katal.).

¹²¹ W oryg. „òrgans constitucionals” (katal.).

¹²² W oryg. „l'exercici il·legítim [...] de competències” (katal.).

¹²³ W oryg. „amb caràcter cautelar” (katal.), por. „à titre conservatoire” (fr.).

¹²⁴ W oryg. „competència en litigi” (katal.).

¹²⁵ W oryg. „conflicte de competències” (katal.).

¹²⁶ W oryg. „conflicte” (katal.).

O ZMIANIE KONSTYTUCJI

O ZMIANIE KONSTYTUCJI

Tytuł IX

O ZMIANIE KONSTYTUCJI

Artykuł 105

Inicjatywa w zakresie zmiany Konstytucji przysługuje Współksiężętom łącznie lub co najmniej jednej trzeciej członków Rady Generalnej.

Artykuł 106

Zmiana Konstytucji uchwalana jest przez Radę Generalną większością co najmniej dwóch trzecich głosów jej członków. Zmiany stają się następnie niezwłocznie przedmiotem referendum zatwierdzającego zmianę Konstytucji.

Artykuł 107

Po spełnieniu warunków, o których mowa w Artykule 106, Współksiężęta podpisują nowy tekst Konstytucji w celu dokonania jego ogłoszenia i wejścia w życie.

PIERWSZY PRZEPIS DODATKOWY

Konstytucja upoważnia Radę Generalną i Rząd, aby wspólnie ze Współksiężętami, przeprowadzili negocjacje z Rządem Hiszpanii i Rządem Francji w celu podpisania Trójstronnego Traktatu Międzynarodowego, który z poszanowania suwerenności, niepodległości i integralności terytorialnej Andory, określi zakres stosunków z obydwojema Państwami sąsiednimi.

DRUGI PRZEPIS DODATKOWY

Pełnienie funkcji przedstawiciela dyplomatycznego innego Państwa jest niepołączalne z wykonywaniem jakiejkolwiek innej funkcji publicznej w Andorze.

PIERWSZY PRZEPIS PRZEJŚCIOWY

1. Po przyjęciu niniejszej Konstytucji, Rada Generalna odbędzie sesję nadzwyczajną¹²⁷ w celu przyjęcia przede wszystkim swego Regulaminu i ustaw organicznych dotyczących systemu wyborczego, kompetencji i spraw finansowych Gmin, wymiaru sprawiedliwości i Trybunału Konstytucyjnego. Termin zakończenia sesji nadzwyczajnej upływa z dniem 31 grudnia 1993 r.
2. W trakcie tego okresu, który rozpocznie się w pierwszym dniu roboczym po ogłoszeniu Konstytucji, Rada Generalna nie będzie mogła być rozwiązana i będzie realizować wszystkie kompetencje, które przyznała jej Konstytucja.
3. Dnia 8 września 1993 r., w dzień święta miasta Meritxell, Przewodniczący Rady Generalnej zwoła wybory powszechne¹²⁸, które odbędą się w pierwszej połowie grudnia.
4. Koniec tego okresu spowoduje rozwiązanie Rady Generalnej i dymisję Rządu, który wykonywać będzie swoje obowiązki aż do utworzenia nowego Rządu zgodnie z zasadami przewidzianymi w Konstytucji.

DRUGI PRZEPIS PRZEJŚCIOWY

1. Ustawa organiczna dotycząca wymiaru sprawiedliwości zezwoli, w duchu równowagi¹²⁹ i z powodu braku innej możliwości, na powołanie Sędziów i Prokuratorów Generalnych¹³⁰ z państw sąsiednich. Ustawa ta, podobnie jak Ustawa specjalna dotycząca Trybunału Konstytucyjnego, ustali status prawny Sędziów i Prokuratorów¹³¹, którzy nie posiadają obywatelstwa andorskiego¹³².

¹²⁷ W oryg. „periode extraordinari de sessions” (katal.); por. art. 56 ust. 1.

¹²⁸ W oryg. „eleccions generals” (katal.).

¹²⁹ W oryg. „esperit d'equilibri” (katal.).

¹³⁰ W oryg. „Jutges i Fiscals” (katal.).

¹³¹ W oryg. „Jutges i Magistrats” (katal.).

¹³² W oryg. katal. dosł. „którzy nie są Andorczykami”.

2. Ustawa organiczna dotycząca wymiaru sprawiedliwości określi także zasady ustroju przejściowego uprawniające sędziów, którzy w chwili ogłoszenia Konstytucji nie posiadają tytułów akademickich wymaganych do dalszego sprawowania ich urzędu.
3. Powyższa ustawa organiczna ustali przepisy przejściowe dotyczące przenoszenia toczących się postępowań i trwających spraw w ramach systemu sądowego ustanowionego przez niniejszą Konstytucję, czuwając nad zachowaniem prawa do sądu.
4. Ustawy i przepisy, mające moc ustawy obowiązujące w momencie utworzenia Trybunału Konstytucyjnego, mogą być przedmiotem bezpośredniej skargi na niekonstytucyjność w terminie trzech miesięcy od dnia objęcia urzędu przez sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Dopuszczalne przesłanki wniesienia tej skargi określa art. 99 Konstytucji.
5. W trakcie trwania pierwszej kadencji następującej po wejściu w życie Konstytucji, Przedstawiciele Współksiążąt w Najwyższej Radzie Sądownictwa mogą nie posiadać obywatelstwa andorskiego¹³³.

TRZECI PRZEPIS PRZEJŚCIOWY

1. Kompetencje i funkcje Służb Współksiążąt, które zostały na mocy niniejszej Konstytucji powierzone innym organom państwa zostaną powierzone tym organom. W tym celu utworzy się komisję techniczną¹³⁴ złożoną z jednego przedstawiciela każdego ze Współksiążąt, dwóch przedstawicieli Rady Generalnej i dwóch przedstawicieli Rządu, której zadaniem będzie przygotowanie i przedłożenie Radzie Generalnej raportu w celu wydania przez nią dyspozycji koniecznych do dokonania zmian w okresie wskazanym w Pierwszej Dyspozycji Przejściowej.
2. Ta sama komisja, w terminie dwóch miesięcy od dnia wejścia w życie Konstytucji, wyda dyspozycje niezbędne do podporządkowania Policji wyłącznej kontroli Rządu.

¹³³ W oryg. katal. dosł. „mogą nie być Andorczykami”.

¹³⁴ W oryg. „comissió tècnica” (katal.).

PRZEPIS UCHYLAJĄCY

Niniejsza Konstytucja wraz z wejściem w życie uchyla wszystkie dotychczasowe przepisy, które nie są z nią zgodne.

PRZEPIS KOŃCOWY

Konstytucja wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia w Biuletynie Urzędowym Księstwa Andory.

My, Współksiążęta, po przyjęciu Jej przez Radę na uroczystym posiedzeniu w dniu 2 lutego 1993 r. oraz uzyskaniu zgody ludu Andory, wyrażonej w referendum z dnia 14 marca 1993 r., czynimy ją naszą, zatwierdzamy ją, podpisujemy ją, ogłaszamy oraz zarządzamy jej opublikowanie, aby była wszystkim znana.

Casa de la Vall¹³⁵, dnia 28 kwietnia 1993 r.

François Mitterrand, Prezydent Republiki Francuskiej,
Współksiążę Andory

Jordi Farràs Forné, Przewodniczący Rady Generalnej

Joan Martí Alanís, Biskup Urgell, Współksiążę Andory

¹³⁵ Siedziba Rady Generalnej w stolicy Andory – przyp. tłum.

WYBRANA LITERATURA

WYBRANA LITERATURA

Constitutions of the countries of the world, red. G.H. Flanz, P.H. Warf, Vol. 1: *Afghanistan – Bahamas*, New York 2003.

El procés constituent de la Constitució del Principat d'Andorra, Andorra la Vella 2006.

„Jurisprudència constitucional”, Andorra: Tribunal Constitucional, Secretaria General, 1995 – Vol. 1 (gener. 1994/nov. 1995).

Kucała D., *Historia Andory* [w:] *Historia małych krajów Europy: Andora, Liechtenstein, Luksemburg, Malta, Monako, San Marino*, red. J. Łaptos, Wrocław 2002.

Legislació constitucional del Principat d'Andorra, Andorra la Vella 1995.

Legislació i jurisprudència constitucional del Principat d'Andorra, red. B. Martínez, Andorra la Vella 2003.

Magán Perales J.M.A., *Andorra, estat de dret: el model de govern, dret públic i administració dins l'actual sistema normatiu del Principat d'Andorra, perspectives de futur al primer decenni de Constitució*, Barcelona 2004.

Marqués Oste N., *Les institucions públiques del principat*, [Andorra] 2005.

Osóbka P., *Parlamenty Andory, Liechtensteinu, Monako i San Marino*, Warszawa 2007.

Osóbka P., *Systemy konstytucyjne Andory, Liechtensteinu, Monako, San Marino*, Warszawa 2008.

Osóbka P., *Współczesny system polityczny Księstwa Andory*, Opole–Toruń 2003–2006.

Román Martín L., *El nou estat Andorrà: un estudi jurídic*, [Andorra] [1999].

Valls À., *La nova constitució d'Andorra*, [Andorra] 1993.

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ
UKAZAŁY SIĘ KONSTYTUCJE:

Albanii [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000,
Albanii z 1998 r. – wyd. 2001

Australii [z 1900 r. z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 29 VII 1977] wyd. 2014

Austrii [z 1920 r. w wersji z 1929 r. ostatnia zmiana
28 VI 2002] wyd. 2004

Belgii [z 1831 r., tekst jednolity z 1994] wyd. 1996,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008]
wyd. 2010

Brazylii [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 VI 2004] wyd. 2004

Bułgarii [z 1991 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 II 2007] wyd. 2012

Chile [z 1980 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 III 2012]
wyd. 2012

Chorwacji [z 1990 r.] wyd. 1995,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001]
wyd. 2007

Cypru [z 1960 r., wg stanu na 31 V 2012] wyd. 2013

Czech [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000

Danii [z 1953 r.] wyd. 2002

Estonii [z 1992 r.] wyd. 1997

Finlandii [z 1919 r.] wyd. 1997
Finlandii z 1999 r. – wyd. 2003

Francji [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 22 II 1996] wyd. 1997,
wyd. 2 – [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003]
wyd. 2005

Grecji 1975/1986 – wyd. 1992,
wyd. 2 – [wg stanu na 1 VII 2005] wyd. 2005

Hiszpanii [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992] wyd. 2008

Holandii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 21 III 2002] wyd. 2003

Irlandii [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2004] wyd. 2006

Islandii [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 1 VII 1999] wyd. 2009

Israela [ustawy konstytucyjne – 1948/1992] wyd. 2001

Japonii [z 1946 r.] wyd. 2014

Kanady [akty z 1867 i 1982 wg stanu na 1 IV 1996] wyd. 1998

Liechtensteinu [z 1921 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 25 XI 2011] wyd. 2013

Litwy [z 1992] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004]
wyd. 2006

Luksemburga [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2005] wyd. 2006

Łotwy [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998] wyd. 2001

Macedonii [z 1992 r.] wyd. 1999

Malty [wg stanu na 1 IX 2007] wyd. 2008

Monako [z 1962 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 2 IV 2002] wyd. 2012

Niemiec [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 28 VIII 2006] wyd. 2008

Norwegii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 19 VI 1992] wyd. 1996

Portugalii [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 20 IX 1997] wyd. 2000

Republiki Południowej Afryki [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003] wyd. 2006

Rosji [z 1993 r.] wyd. 2000

Rumunii [z 1991 r.] wyd. 1996

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001]
wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006]
wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzgl.
poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991,
wyd. 2 [tekst jednolity z 1998] wyd. 2000

Turcji [z 1982 r.] wyd. 2013

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990] wyd. 1992,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001]
wyd. 2002,

Ustawa Zasadnicza Węgier [z 2011 r., uzup. o Postanowienia
przejściowe z 30 XII 2011] wyd. 2012

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 V 2003] wyd. 2004

**Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii
Północnej**, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu prawnego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „**Konstytucje państw Unii Europejskiej**”, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011.